

Waar leidt de inzet van de robot toe?

Stel dat de robot nu kan worden ingevoerd. Een robot kan eenvoudige werkzaamheden vervullen tegen een kostprijs van 2,50 EUR per uur. Dat zou betekenen dat het loon van een concurrerende arbeidskracht moet gaan leven van 2,50 EUR. Probeer in de huidige tijd maar eens rond te komen van 100 EUR per week. Dan gaan we uit van een netto bedrag, denk je eens in wat er overblijft als dit bedrag bruto is.

Minimum loon

Het minimumloon is nu voor een volwassene bruto 8,48 EUR¹. Als er kinderen van 15 jaar worden ingezet is het 2,54 EUR. Arbeid wordt door inzet van robots voor een groot deel weggeconcurrereerd.

Hoe komen we aan de prijs. Die van het minimum loon is gegeven. Die van de robot wordt berekend door een robot van 24.000 EUR en 1.000 afstelkosten in drie jaar af te schrijven met 5% rentekosten. Dan komen we uit op een uurprijs van 15,07 EUR. Ga je uit van prijzen die in de USA worden besproken, ca. 18.000 EUR met 1.000 EUR afstelkosten, dan komen we uit op 11,46 EUR. Deze robots draaien dan 2 diensten van 8 uur per dag. Laten we ze 3 diensten draaien, oftewel 24 uur continu, dan daalt de uurprijs naar 10,05 resp. 7,64 EUR voor 5 dagen. Draaien we 24/7 dan wordt de prijs per uur 7,18 resp. 5,46 EUR. En laten we niet vergeten dat er al robots worden aangeboden voor 5.000 USD,² dat is 1,55 resp. 1,11 EUR per uur produceren.

Concurrentiepositie

De laatste uurprijs is bijna gelijk aan het minimum uurloon in China. Stellen we even een minimum maandloon van 200 USD vast, ca. 160 EUR, voor 160 uur werken, dan zijn de lonen per uur in China 1,00 EUR per uur plus transportkosten. Zaken die we eenvoudig in China laten produceren tegen een prijs gelijk aan het Chinese minimumloon plus transport kunnen binnenkort in Nederland of in Europa geproduceerd worden.

De concurrentiepositie voor Nederland en Europa verbetert. Hetzelfde geldt trouwens voor Noord Amerika.

Maar de positie van de factor arbeid, de eenvoudige arbeid, wordt catastrofaal. Wie kan leven van 45 EUR per week? Niemand. Niet hier. Misschien als er 10 mensen samen gaan wonen in één huis. Maar zelfs dan. Is dat wat we willen, mannenhuizen en vrouwenhuizen?

Er zal op een andere manier in inkomens voorzien moeten worden. De hele discussie van de afgelopen 50 jaar over bijstand en tegenprestatie zal moeten worden overgedaan. Arbeid door robots wordt goedkoper dan arbeid door mensen. En machines kunnen eenvoudig ingesteld worden voor veel productietaken.

Mens als factor arbeid

Wat betekent dit voor de factor arbeid? Tot nu toe gingen we er van uit dat in de economie 4 of 5 productiefactoren beloond moesten worden: arbeid, kapitaal, natuur, ondernemerschap en de maatschappij. Loon, rente, pacht, winst en belasting zijn de beloningen voor deze

¹ Laten we hierbij niet vergeten dat er ongeveer hetzelfde bedrag bijkomt aan werkgeverslasten.

² De productiekosten per uur zakken dan naar 1,55 en 1,11 EUR voor 5 resp. 7 productiedagen.

productiefactoren. Als alleen nog robots worden ingezet veranderen de beloningsfactoren. Rente, pacht, winst en belasting zullen hun deel nog krijgen. De factor arbeid wordt voor een groot deel overbodig. Het loon verdwijnt. De factor arbeid zal inkomen moeten krijgen via de andere factoren. Dat betekent dat er meer inkomensoverdrachten moeten komen.

Tot nu toe was ongeveer 70-80% van de nationale productie voor de factor arbeid. Daarbij hoort ook het toegerekend loon zelfstandigen, de beloning voor de arbeid uit de winst van ondernemers. Met het verdwijnen van de factor arbeid uit het productieproces zal dit sterk afnemen. We moeten stoppen de kosten voor de factor arbeid alleen bij de arbeid neer te leggen. De maatschappij moet beschaafd in stand gehouden worden.

Maar de grote vraag is dan wel, wie betaalt de factor mens? Ze is weliswaar minder tot niet meer nodig in het productieproces, maar ze verdwijnt niet spontaan. En, wat belangrijker is, we redeneren nog steeds uit een menselijke samenleving. Zonder mens is alle actie die wordt ondernomen overbodige actie. Zonder vraag is er geen markt, geen omzet, geen productie, geen winst.

Waar leeft de mens van

Hoe wordt overbodige arbeid nu betaald in de Nederlandse samenleving? Er zijn een paar redenen voor arbeid die overbodig is, te jong, te oud, niet gewenst. De te jonge factor arbeid neemt nog deel aan het onderwijs, of is zelfs daarvoor te jong. Die krijgen kinderbijslag en zijn verder de zorg van ouders of verzorgers. De te oude factor arbeid krijgt een uitkering volgens de Algemene Ouderdomswet, eventueel aangevuld met pensioen, dat is besparing uit het verleden. Daarnaast kan men het inkomen aanvullen door gespaard vermogen te verteren, bijvoorbeeld door het eigen huis op te eten.

Verder zijn er ook veel mensen die door anderen onderhouden worden.

De niet gewenste factor arbeid is de kern van dit betoog. Hoe leeft die nu? Totaal ongewenst betekent bijstand, tijdelijk ongewenst een werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschikt een uitkering voor arbeidsongeschiktheid. Soms geldt een combinatie-uitkering van alle drie. Daarbij wordt iedereen geacht zo snel mogelijk aan het werk te gaan. Maar dat werk is er nu al niet in voldoende mate, waardoor het zoeken van werk een soort ritueel is. Een ritueel van een arbeidsmarkt die eigenlijk niet bestaat. Het is een schijnwerkelijkheid die opgehouden wordt ter bevrediging van bepaalde ideologieën. Die schijn komt meer en meer onder druk te staan.

Centrale vraag

Wat moet de centrale vraag zijn? Is de centrale vraag wat te produceren? Of is de centrale vraag hoeveel inkomen kunnen we genereren? Deze vragen leveren twee antwoorden op die totaal verschillend zijn. De eerste vraag zal een antwoord opleveren dat past bij de gewenste omvang van de consumptie. De tweede vraag zal een antwoord opleveren die past bij de hoeveelheid die we winstgevend kunnen afzetten, ongeacht de gewenste consumptie. Het tweede antwoord regeert.

Produceren voor consumptie is de behoefte van de bevolking als uitgangspunt nemen voor de productie. Alles wat eventueel meer geproduceerd kan worden en tegen een hogere prijs worden afgezet buiten Nederland levert een betalingsbalansoverschot op. Dit voorondersteld

wel dat de productie voor de behoefte gedekt kan worden. Eventuele import kan worden gecompenseerd door importdekkende exporten.

Meer passend bij onze huidige economie is de situatie waarbij geproduceerd wordt wat we winstgevend kunnen afzetten. Dat doet China ook. Of een ander land. Het betekent ook dat de arbeid die niet gebruikt wordt voor die productie de vrijheid heeft om te verdwijnen. Vrij verkeer van arbeid en kapitaal, en die andere mobiele productiefactoren, is de essentie van de markteconomie. Als dit gewoon wordt doorgezet en gekozen wordt voor de inzet van de goedkoopste combinatie van productiefactoren, dan verdwijnt de vraag naar arbeid met de inzet van robots steeds meer. Dat betekent ook dat er steeds meer mogelijkheden voor mensen verdwijnen om hun brood te verdienen.

De oplossing

Het economisch resultaat direct doorgeven naar de productiefactor arbeid betekent lagere lonen, lagere uitkeringen en beroerde leefomstandigheden. Het zal leiden tot het instorten van de samenleving naar een niveau dat nu nog als onacceptabel wordt gezien. De overheid zal, net als bijvoorbeeld in de USA en in Duitsland, hulp moeten gaan verlenen aan mensen die werk hebben, maar daarmee de armoede niet kunnen ontstijgen.

De Nederlandse oplossing tot nu toe was dat mensen recht hebben op een minimumloon. Werk dat niet meer oplevert wordt daarom niet meer gedaan³. Met de goedkope robots zou dat werk wel weer gedaan kunnen worden, maar nu door machines. De mensen die geen werk meer kunnen vinden zullen wel recht hebben op een uitkering volgens de bijstandswet.

De nieuwe invulling is dat mensen die bijstand ontvangen gedwongen kunnen worden werk te verrichten waarvoor de opdrachtgever geen minimumloon wenst te betalen of, die werk geeft dat niet voldoende consistent is om een volledig inkomen te verwerven. Dit is niet nieuw. De werkloze was eerst iemand die geen volledige baan had. Later was je niet meer werkloos met een halve baan, en tegenwoordig tel je niet meer als je maar voor anderhalve dag werkt.

Eerst waren mensen verplicht werk te aanvaarden dat geacht werd passend te zijn. Als ze het niet aanvaardden kon er een korting volgen. Nu worden ze gedwongen tot aanvaarden van werk als methode om werkervaring op te doen. De realiteitstoets wordt eenzijdig bij de uitkeringsafhankelijke gelegd. Hij of zij heeft te bewijzen dat dankzij die werkervaring werk kan worden gevonden. Dit is natuurlijk een vorm van willekeur.

Reflectie

Als de arbeid geen mogelijkheid meer biedt om een redelijk bestaan te verdienen, dan zal een redelijk bestaan op een ander manier gerealiseerd moeten worden. Door het afroemen met belastingen van de factorinkomens kunnen, de gebruikelijke overheidsvoorzieningen, ook een redelijk bestaansminimum voor niet-werkenden gegarandeerd worden. Maar het opheffen van de zorg omdat men de middelen er niet voor wil uitgeven, terwijl ook daar

³ Of het werk wordt zwart gedaan tegen een lagere beloning en met lagere kosten door het vermijden van belasting en sociale verzekeringen.

robots uitkomst kunnen bieden. Communicatie robots kunnen tegen lage kosten de werkers voor een groot deel ontlasten en de cliënten de rust geven die ze nodig hebben.⁴

De werkdwang moet vervangen worden door het verleiden om maatschappelijke activiteiten te verrichten. De werkdwang zal ook leiden tot cognitieve dissonantie, niet zoals die nu glorie kraait voor het profiteren. Men wil nu eenmaal een nuttig lid van de maatschappij zijn, ook als men dat niet mag. Maar het is beter als die niet door ondernemingsactiviteiten veroorzaakt wordt die de kosten afwentelen op de maatschappij, zoals in de USA of Duitsland.

Het laatste is ook maar een mening. Een andere mening kan zijn dat, als men geen robot wil aanschaffen om economisch onrendabele activiteiten uit te voeren, die uitgevoerd moeten worden door de economisch onrendabelen, de bijstandtrekkers. Het sociaaleconomisch te lage inkomen kan worden aangevuld door de gemeenschap tot het gewenste minimum.

Deze keuze is niet aan de onrendabelen, die is aan de maatschappij. De maatschappij moet de verantwoordelijkheid nemen, ook voor de armen. Hoe hoog moet het minimumloon zijn voor een menswaardig bestaan, hoeveel hoger dan de minimaal noodzakelijke productiekosten.⁵

Discussie

Drie posities zijn mogelijk als startpunt voor deze discussie.

1. De markt betaald wat voor de markt een acceptabele prijs is. Dat betekent dat mensen bijvoorbeeld werken voor 2,50 EUR per uur. Daarvan kunnen ze niet leven. Ze kunnen er geen huis van huren. Ze zullen net als andere mensen die voor dit loon werken en nog bij hun ouders wonen, steun moeten krijgen. In de VS krijgen die mensen geld om in een hostel te kunnen wonen, in Duitsland krijgen ze woongeld om te kunnen huren. In Nederland zouden die mensen aanvulling tot bijstandsniveau kunnen krijgen.
2. De markt koopt alleen die arbeid in die zij winstgevend in kunnen zetten. Mensen moeten hun levenspeil maar aanpassen aan de markt. Zij moeten eventueel maar samenlevingsverbanden aangaan die overleven mogelijk maken. Bijvoorbeeld meerdere gezinnen in eengezinswoning, een weg naar een zwarte markt ontwikkelen voor neveninkomsten, kinderbijslag optimaliseren, etc.
3. Er wordt een minimaal aanvaardbaar inkomen vastgesteld en verwachten dat de mensen die bijstand ontvangen verleid kunnen worden tot activiteiten. Het moet mogelijk zijn duidelijk te maken dat het doen van vrijwilligerswerk, of het opbouwen van een netwerk door financieel minderwaardige baantjes in te vullen, een zinvolle invulling is. Op die manier vergroot men de kans op een acceptabele plek op de arbeidsmarkt. Onwilligen dienen zich beschikbaar te houden voor alternatieve trajecten. Het minimum zou als minimum onaantastbaar moeten zijn. Anders is het geen minimum.

⁴ <http://www.scientias.nl/tijd-voor-extra-handen-aan-het-bed-hier-komen-de-robots/79826> kan met een prototype van 15.000 EUR leiden tot productie dementibots van 3-4.000 EUR. Dat betekent tussen de 2,15 en 1,70 EUR per uur als die 16 uur per dag actief zijn.

⁵ De noodzakelijke kosten van een bedrijf volgens de markt hebben een sterk normatieve component. Ondernemers willen voor bepaald werk niet meer betalen en passen de prijzen van hun producten daaraan aan. Het aanbod van arbeid gaat daarin vaak mee.

Het vaststellen van het minimuminkomen is een lastige taak. Dat is een taak met een politieke component, het moet allen binden, er dient consensus te zijn. Het is een taak met een economische component, zowel naar samenstelling van het productenpakket als naar arbeidsmarkt.

Het vaststellen van het minimumloon is een taak met een sociaal-cultureel component. Hoe goed en aanvaardbaar is het leven op het minimum in onze maatschappij. Het is een kwestie van beschaving. Binnen deze context moeten we de discussie voeren over de plicht tot het leveren van een tegenprestatie. Binnen deze context is vrijwilligerswerk voor de een, voor de ander dienstplicht.

Moeten mensen die voor een bepaald beroep geschoold zijn nu juist ingezet worden in het beroep waarin ze geen baan kunnen vinden, of niet? Er voor spreekt dat ze dan ervaring kunnen opdoen die hen helpt een echte baan te vinden. Er tegen spreekt dat ze dan mensen uit die sector uit een baan zullen drukken omdat zij als goedkope krachten dure krachten weg zullen drukken, zeker als de productie winstgeoriënteerd is. Mensen zouden dan juist dingen moeten doen waarvoor ze niet zijn opgeleid. Een lastige discussie.

De tegenprestaties worden nutteloos als alle persoonlijke relevantie er uit wordt gehaald. Het ingrijpen door de overheid maakt de tegenprestatie problematisch, en ze lost niets op. De overheid creëert nieuwe problemen die sterk ingrijpen in de verdeling van maatschappelijke inkomenskansen en bestedingen. Interessant is ook de vraag naar verschillende motieven.

Johan Horeman, 28/2/2013